

15. Lian Yongshan et al. Biology and Chemistry of *Hippophae*, Gansu Science & Technology Press, 2000.
16. Lian Y.A. New Subspecies of *Hippophae* (*Elaeagnaceae*) from China / Lian Y., Chen X., Sun K., Ma R. Novon, St. Louis, 2003. – Vol. 13 (2). – Pp. 200-202.
17. Liu S.-W., He T.-N. The genus *Hippophae* from Qing-Zang plateau. – Acta Phytotaxonomica Sinica, 1978. – Vol. 16. – Pp. 106-108.
18. Hegi G. Illustrierte Flora von Mittel-Europa / G. Hegi. München, 1926. – Bd. 2. – 532 s.
19. Rousi A. The genus *Hippophae* L. A taxonomie study // Ann Bott Fermici. – 1971. – № 8. – Pp. 177-227.
20. Servertaz C. Monographie des Eleagnaceae / C. Servertaz // Beihefte zum Bot Zentralblatt. – Dresden, 1909. – Bd 25. – Abt. 2. – Hf. 11. – Pp. 1-420.
21. Sharma V.K. Embryology of *Elaeagnus conferta* Rozb. / V.K. Sharma // Curr. sei. (India), 1966. – Vol. 35, № 7. – Pp. 185-186.
22. Sun K. Molecular phylogenetics of *Hippophae* L. (*Elaeagnaceae*) based on the internal transcribed spacer (ITS) sequences of nrDNA / Sun K., Chen X., Ma R., Li C., Wang Q., Ge S. // Pl. Syst. Evol., Wien, 2002. – Vol. 235 (1-4). – Pp. 121-134.
23. Soest J. L. van Zwei Unterarten von *Hippophae rhamnoides* L. – Mitt. Flor. – soz. Arb. N.F. – 1952. – Vol. 3. – Pp. 88.
24. Takhtajan A.L. Flowering Plants / A.L. Takhtajan. Springer Verlag, 2009. – 918 P.
25. Yao Y. Isozyme studies of genetic diversity and evolution in *Hippophae* / Yao Y. Tigerstedt P. M. A. // Genetic Res. and Crop Evol., 1993. – Vol. 42. – Pp. 153-164.

Миколайко И.И., Шлапак В.П. *Hippophae rhamnoides* L. в филогенетической системе растительного мира

Освещены вопросы положения *Hippophae rhamnoides* L. в филогенетических системах в пределах семьи *Elaeagnaceae* L. на основе литературных источников. Установлено, что семья *Elaeagnaceae* в филогенетическом отношении изучена недостаточно. Исследованы особенности классификации рода *Hippophae* L. в течение 1753-2009 годов. Не существует единой точки зрения о систематике рода *Hippophae* L. и наиболее распространенного вида этого рода – *Hippophae rhamnoides* L. В пределах вида выделяются систематические единицы – подвиды и географические расы. Альтернативное мнение заключается в признании полиморфного вида *Hippophae rhamnoides* L., представленного в различных частях своего масштабного ареала экологическими категориями – климатипами, популяциями и экотипами. Проанализированы исторические подходы к изучению рода. Отмечена актуальность таксономического и систематического изучения *Hippophae rhamnoides* L.

Ключевые слова: систематика, семья *Elaeagnaceae* L., род *Hippophae* L., вид *Hippophae rhamnoides* L., подвиды.

Mikolajko I.I., Shlapak V.P. *Hippophae rhamnoides* L. in the phylogenetic system of the plant world

The issues of *Hippophae rhamnoides* L. Locaton in phylogenetic systems within the family *Elaeagnaceae* L. based on the literature are highlighted. The family *Elaeagnaceae* is proved to be phylogenetically poorly studied. The features of the genus *Hippophae* L. classification during 1753-2009 are investigated. There is no single point of view on the systematics of the genus *Hippophae* L. and the most common species of this genus are *Hippophae rhamnoides* L. Systematic units such as subspecies and geographical races are distinguished within the species. An alternative view is the recognition of polymorphic species *Hippophae rhamnoides* L. represented in different parts of its range of large-scale environmental categories like climatetypes, populations and ecotypes. Historical approaches to the study of nature are analyzed. The urgency of the taxonomic and systematic study of *Hippophae rhamnoides* L. is emphasised.

Keywords: taxonomy, family *Elaeagnaceae* L., genus *Hippophae* L., view *Hippophae rhamnoides* L., subspecies.

УДК 504.61

Аспір. Т.В. Триснюк¹ – Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України

З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ОХОРОНИ ПРИРОДИ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

Ретроспективний аналіз літературних даних території досліджень забезпечує виділення найвагоміших наукових теоретичних досягнень і практичних результатів. Охорона природи на Тернопільщині бере свій початок з етнокультурних традицій і звичаїв, які передавались з покоління в покоління. Першими природоохоронними організаціями тут були: Галицьке лісове товариство, Подільське товариство природників, Галицьке товариство охорони тварин та ін. Зараз на Тернопільщині нараховується 528 територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Наведені історико-краєзнавчі факти свідчать про велику кількість природних та туристичних об'єктів. Науковці краю провели дослідження території з точки зору геоології, фізичної географії ландшафтів.

Ключові слова: охорони природи, пам'ятки природи, рідкісні види, лісовий резерват, туристсько-краєзнавче товариство.

Історія охорони природи на Тернопільщині бере свій початок з екологічних народних традицій, повір'їв, які збереглися в українського народу і передавались з покоління в покоління.

Одні з перших природоохоронних організацій в Західній Україні, які були створені у Львові, – Галицьке лісове товариство (1882 р.) і Польське Товариство природників ім. Коперника (1875 р.). З ініціативи священика і професора германістики Львівського університету Є. Яноти у Львові було створено Галицьке товариство охорони тварин (1876 р.), яке впродовж 40 років видавало свій журнал. Оскільки частина Тернопільщини належала до Галичини, то заходи з охорони природи поширювались і на її терени. Ще в 1904 р. Польське товариство природодослідників запропонувало охороняти значну кількість природних об'єктів в Карпатах і на Поділлі [1].

На початку ХХ ст. у м. Кам'янці-Подільському було створено товариство Подільських природодослідників і любителів природи. У 1914 р. один із членів цього товариства М. Раєвський виступив із доповіддю "Про необхідність охорони пам'ятників природи на Поділлі". Він запропонував взяти під охорону природні об'єкти, зокрема і Медобори як пам'ятку природи Поділля [2].

У 1919 р. при Міністерстві освіти Польщі було організовано Тимчасову державну комісію з охорони природи, яку очолював професор В. Шафер. У 1926 р. вона була реорганізована в Державну раду з охорони природи. У деяких воєводствах, зокрема і Тернопільському, діяли держкомітети з охорони природи. Львівський держкомітет (1926 р.), яким керував професор Ш. Вердак, поширював свої дії на територію теперішніх Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Волинської і Рівненської областей.

Природоохоронну діяльність у першій половині ХХ ст. на Галичині здійснювало Польське дендрологічне товариство у Львові, Природничий музей ім. Дзедушицького у Львові, комісія з охорони природи Геологічного інституту [1]. Природоохоронних заходів на теренах Тернопільщини вживало Подільське туристсько-краєзнавче товариство, організоване у 1925 р. У Тернополі був роз-

¹ Наук. керівник: проф. О.М. Трофимчук, д-р техн. наук

ташований центральний відділ Товариства, що складався з восьми секцій, однією з яких була секція охорони природи. Вона займалась опікою природи, збереженням флори і фауни, пропагувала красу печер, скель тощо. "Цікавими і унікальними є печери – великі порожнини з гротами, підземними озерами" [3]. Одними з найдавніших є печери в Більчі-Золотому та с. Кривче, які взяті під охорону держави [4, 5].

Із 1931 р. газета "Кур'єр Львовский" стала випускати додаток "Туризм і курортна справа", де публікувались статті з охорони природи. До 1938 р. у Польщі було видано 17 річників "Охорона природи", 9 річників Бюро з охорони природи при Міністерстві освіти, 2 наукові природоохоронні монографії, 54 науково-популярних видання, 1 підручник з охорони природи, 8 номерів "Коштовного додатку" до молодіжного краєзнавчого видання "Орлиний політ". У річниках з охорони природи, що видавались з 1920 по 1935 рр., містилась значна кількість публікацій щодо охорони вікових дерев: буків, дубів, лип [6, 7, 9], охорони природи Медоборів [8] та ін. Тему охорони природи порушували в галицьких україномовних виданнях – газетах "Діло", "Неділя", "Туристика і краєзнавство" [13].

Охороні підлягають також птахи, наземні тварини, рослини та інші компоненти природи. У 1908 р. у Тернополі відкрито лісовий інспекторат. З 1918 р. до початку II світової війни на території Тернопільської області діяло лісове законодавство Польщі. Декілька указів щодо охорони реліктової флори в Медоборах видало Тернопільське воєводство.

Значну увагу приділяли охороні вікових дерев на території населених пунктів як з боку держави, так і церкви. У 1935 р. в Тернопільському воєводстві охоронялось 13 вікових дерев [1, 6, 7]. Одним із перших заповідників не тільки на Західній Україні, але й в Україні взагалі був створений у 1886 р. любителем природи графом В. Дзедушицьким біля с. Пеняки Тернопільського воєводства (зараз територія Львівської області) резерват букового лісу (20 га). На жаль, у 1914 і 1940 рр. ліс там майже був вирубаний [1].

У 1910 р. в Тернопільському воєводстві землевласником Федоровичем біля с. Вікно було створено степові резервати "Любомля" і "Гостра Скеля" на площі 10 гектарів. У 1932 р. землевласником А. Бохенським біля м. Збаража на Тернопільщині було організовано скельно-лісовий резерват. У 1933 р. було створено перший в Польщі і в Україні шкільний заказник в північній частині Медоборів біля с. Киданці, Стрийка (тепер Збаразький район Тернопільської області) [1, 12].

До 1939 р. на Тернопільщині було 19 природних резерватів (лісових, степових, скельних, водних, фауністичних), з них – 1) печера "Кживче горная"; 2) степовий резерват "Любомля" біля с. Вікно; 3) степовий резерват "Гостра скеля" біля с. Вікно; 4-7) чотири лісових резервати "Шутроминці" в повіті Заліщики; 8) степовий резерват в Олексинцях під Борщовом; 9) Скальний резерват на околиці м. Кременця в районі вул. Княжої; 10) лісостеповий резерват "Жижжава"; 11) степовий резерват в Обіжеві під Заліщиками; 12) степовий резерват "Колодрібка" під Заліщиками; 13) лісовий резерват "Глоди" над Дністром; 14) скельний резерват гори Бони під Кременцем; 15) скельний резерват "Замкова

гора" під Корцем; 16) лісовий резерват у лісництві Три-балин; 17) лісовий резерват у лісництві Вербів Бережанського району; 18) лісовий резерват у лісництві Учтан; 19) лісовий резерват Братаршизна в Борщівці Кременецького повіту. Окрім цього, пропонували заповідати 32 об'єкти, в основному по берегах р. Дністер [1, 14].

Починаючи з 1940 р., у Львові та Києві здійснюють активні спроби відновлення заповідних об'єктів, створених за часів Польщі. Резервати місцевого значення заповідались на обласному рівні, а три заповідники – Горгани, Чорногора і Дністровська стінка – на республіканському. Заказниками місцевого значення згідно з рішенням Тернопільського облвиконкому від 25 березня 1941 р. стали 7 масивів, серед них – урочище Глоди (100 га), Шутроминці (200 га), Золотий Потік (10 га), Галілея (258 га). Усі ці об'єкти стали заповідними завдяки роботі комісії у справах заповідників при ГПС УРСР.

У 1951 р. в Україні було закрито 19 заповідників, з них 4 на теренах Тернопільської області – у Золотому Потоці, Шутроминцях, урочище Глоди та дача Галілея (Чортківський район). Кінець 50-х років характеризувався тим, що природні об'єкти привернули увагу уряду УРСР завдяки громадськості [10]. У 1963 р. Рада Міністрів УРСР затвердила список пам'яток природи республіканського значення, в який було внесено Кременецькі гори. На початку 70-х років було вжито певних заходів для поліпшення заповідної справи. Згідно з постановами Ради Міністрів УРСР (1974, 1977 рр.) у Тернопільській області створено 4 заказники республіканського значення: ботанічні – Обіжевський та Жижавський, лісовий – дача Галілея та ландшафтний – Касперівський.

Станом на 1 грудня 1977 р. на Тернопільщині державою охоронялось 368 заповідних об'єктів області, зокрема 33 заказники, з них 4 республіканського і 29 місцевого значення; 12 пам'яток республіканського і 304 місцевого значення; 5 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва республіканського значення та 14 місцевого.

Зараз в області (станом на 1 січня 1999 р.) нараховується 528 територій та об'єктів природо-заповідного фонду. З них 1 заповідник ("Медобори" з філією "Кременецькі гори"), 3 регіональні ландшафтні парки; 117 заказників, з них 14 загальнодержавного і 103 місцевого значення; 377 пам'яток природи, з них 11 загальнодержавного і 366 місцевого значення; 4 заповідні урочища, 3 ботанічні сади, з них 1 загальнодержавного, 2 місцевого значення; 9 дендрологічних парків, з них 2 загальнодержавного та 7 місцевого значення; 1 зоологічний парк та 13 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, з них 4 загальнодержавного та 9 місцевого значення. Заповідність території області становить 8,5 %.

Національний природний парк "Кременецькі гори" створено 11 грудня 2009 р. згідно з Указом Президента України № 1036/2009 з метою збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів. До території національного природного парку "Кременецькі гори" включення 6951,2 га земель державної власності. Національний природний парк "Дністровський каньйон" – природоохоронна територія в Україні, в межах Борщівського, Заліщицького, Бучацького, та Монастирського районів Тернопільської області. Площа 10829,18 га. Створений 3 лютого 2010. Перебуває у віданні Міністерства

охорони навколишнього природного середовища України та Державної служби заповідної справи.

Геоморфологічні, ландшафтознавчі та геоекологічні дослідження Поділля, зокрема Кременецьких гір, виконували Й.М. Свинк, М.Я. Сивий, Л.П. Царик, К.І. Геренчук, М.М. Койнов, П.М. Цис, Б.В. Заверуха, О.В. Заставецька, Б.І. Заставецький, Д.В. Ткач, Я.О. Мариняк, М.Р. Питуляк, В.О. Радзівський, П.І. Штойк, Л.В. Янковська та багато інших.

Література

1. Борейко В.Е. История охраны природы Украины (X век – 1980 г.). (X век – 1941 г.). Серия: история охраны природы / В.Е. Борейко. – К. : Вид-во Киевский эколого-культурный центр. – 1997. – Вып. 12. – Т. 1. – 304 с.; Вып. 11. – Т. 2. – 192 с.
2. Борейко В.Е. Деятельность первых общественных природоохранных организаций Украины (1917 г.) / В.Е. Борейко // Бюллетень МОИИ. Отд. биол. – Т. 92, 4. – С. 134-143.
3. Wojewodstwo Tarnopolskie. – Tarnopol, 1931. – 451 s.
4. Kunzek T. Ziemia Podolska / T. Kunzek. – Tarnopol, 1935. – 48 s.
5. Kunzek T. Przewodnik po wojewodztwie Tarnopolskiem / T. Kunzek. – Tarnopol, 1936. – 304 s.
6. Srodon A. Inwentarz zabytkowych d'bow w Polsce / A. Srodon // Ochrona przyrody. Organ Panstwowej Rady Ochrony Przyrody. – Krakow, 1934. – Rocznik 11. – S. 78-110.
7. Srodon A. Inwentarz zabytkowych lip w Polsce / A. Srodon // Ochrona Przyrody. Rocznik 15. Organ Panstwowej Rady Ochrony Przyrody. – Krakow, 1935. – S. 95-128.
8. Wierdak S. Uwagi o ochronie przyrody w poludniowych Miodoborach. Ochorona przyrody / S. Wierdak. – Krakow, 1910. – Rocznik 10.
9. Skarby przyrody i ich ochrona / ' Pod red. W. Szafera. – Warszawa : Wydawnictwo zbiorowe, 1932. – 363 s.
10. Марисова І.В. Промислова орнітофауна Поділля, її охорона та раціональне використання / І.В. Марисова // Матеріали до вивчення природних ресурсів Поділля. – Тернопіль – Кременець, 1963. – С. 158-162.
11. Борейко В. Репресовані резервати Західної України / В. Борейко // Зелений світ. – № 6. – С. 7, № 7.
12. Ochrona przyrody. – Krakow. – 1936. – Rocznik 16. – S. 234.
13. Старі дерева // Туризм і краєзнавство. – 1925. – № 1. – С. 4.
14. Борейко В. Репресовані резервати Західної України / В. Борейко // Зелений світ. – № 6. – С. 7, № 7.

Триснюк Т.В. Из истории развития охраны природы на Тернопольщине

Ретроспективный анализ литературных данных территории исследований обеспечивает выделение значимых научных теоретических достижений и практических результатов. Охрана природы на Тернопольщине берет свое начало с этнокультурных традиций и обычаев, которые передавались из поколения в поколение. Первыми природоохранными организациями здесь были: Галицкое лесное общество, Подольское общество естественников, Галицкое общество охраны животных и др. Сейчас на Тернопольщине насчитывается 528 территорий и объектов природно – заповедного фонда. Приведенные историко – краеведческие факты свидетельствуют о большом количестве природных и туристических объектов. Учеными края проведено исследование территории с точки зрения геоэкологии, физической географии ландшафтов.

Ключевые слова: охраны природы, памятники природы, редкие виды, лесной резерват, туристско-краеведческое общество.

Trisnyuk T.V. The history of the nature conservancy in the Ternopil region

A retrospective analysis of published data concerning the area allocation of the most important study provides theoretical research achievements and also practical results. The nature conservancy in the Ternopil region originates from ethno-cultural traditions and customs that

are passed down from generation to generation. The first environmental organizations here were: The Galician Forestry Company, The Podolsk Naturalists Society, The Galician Society of Animal Protection and others. There are now 528 territories and objects of The Nature Reserve Rund in the Ternopil region.

These historical facts and local history indicate a large number of natural and tourist sites. The scientists studied the edge of the area in terms of Geo-ecology, and physical geography landscape.

Keywords: nature conservancy, nature monuments, rare species, forest reserve, Tourism and Local History Society.

УДК 630.63+630*94:502.1

Доц. В.Р. Ковалишин, канд. екон. наук –
НЛТУ України, м. Львів

ВІД ЕКОЛОГІЧНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ ЛІСІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ ДОВКІЛЛЯ

Розглянуто чинники запровадження екологічної сертифікації лісів як інструменту ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку. Проаналізовано ініціативи щодо сталого розвитку в інших галузях національного господарства. За допомогою екологічної кривої Кузнеця представлено залежність між сприйняттям екологічних проблем довілля та соціально-економічним розвитком населення, і, як результат, формування категорії екологічно свідомого покупця для забезпечення попиту на сертифіковану продукцію та послуги. Обґрунтовано доцільність запровадження екологічної сертифікації довілля та запропоновано складові та методичні підходи до проведення екологічної сертифікації довілля.

Ключові слова: лісове господарство, екологічна сертифікація лісів, сталий розвиток, екологічно свідомий споживач, екологічна сертифікація довілля.

Ліси відіграють надзвичайно важливу соціально-економічну й екологічну роль у житті людства. Вони забезпечують основні потреби людей у харчуванні, паливі, широко використовуються в промисловості та є джерелом економічного розвитку. Ліси є найбільшим осередком біорізноманіття, беруть важливу участь у глобальних екологічних циклах, забезпечують існування диких тварин, збереження ґрунтів і водних ресурсів. За різноманітністю будови та силою дії на навколишнє середовище ліс є найскладнішим і найпотужнішим рослинним угрупованням [2]. Разом з тим ліси є дуже важливою складовою частиною біосфери; елементом географічного ландшафту; акумулятором живої речовини на планеті; вони утримують в біосфері низку хімічних елементів і воду, активно взаємодіють з тропосферою й визначають рівень кисневого та вуглецевого балансу [7]. Ось чому стану та якості лісів та відповідальному веденню лісового господарства приділяють так багато уваги у всьому світі.

Наприкінці ХХ ст. одним із важливих інструментів, який забезпечує відповідальне ведення лісового господарства та підтримку природних цінностей лісових екосистем, стала екологічна сертифікація лісів. Як відомо, цей інструмент був започаткований під впливом екологічних рухів та міжурядових програм для сприяння веденню лісового господарства на засадах сталого розвитку насамперед у тропічних лісах та обмеження продажів нелегально заготовленої деревини на світовому ринку. Однак на цей час практика застосування екологічної сертифікації найбільш поширилася в лісах розвинених країн помірного та